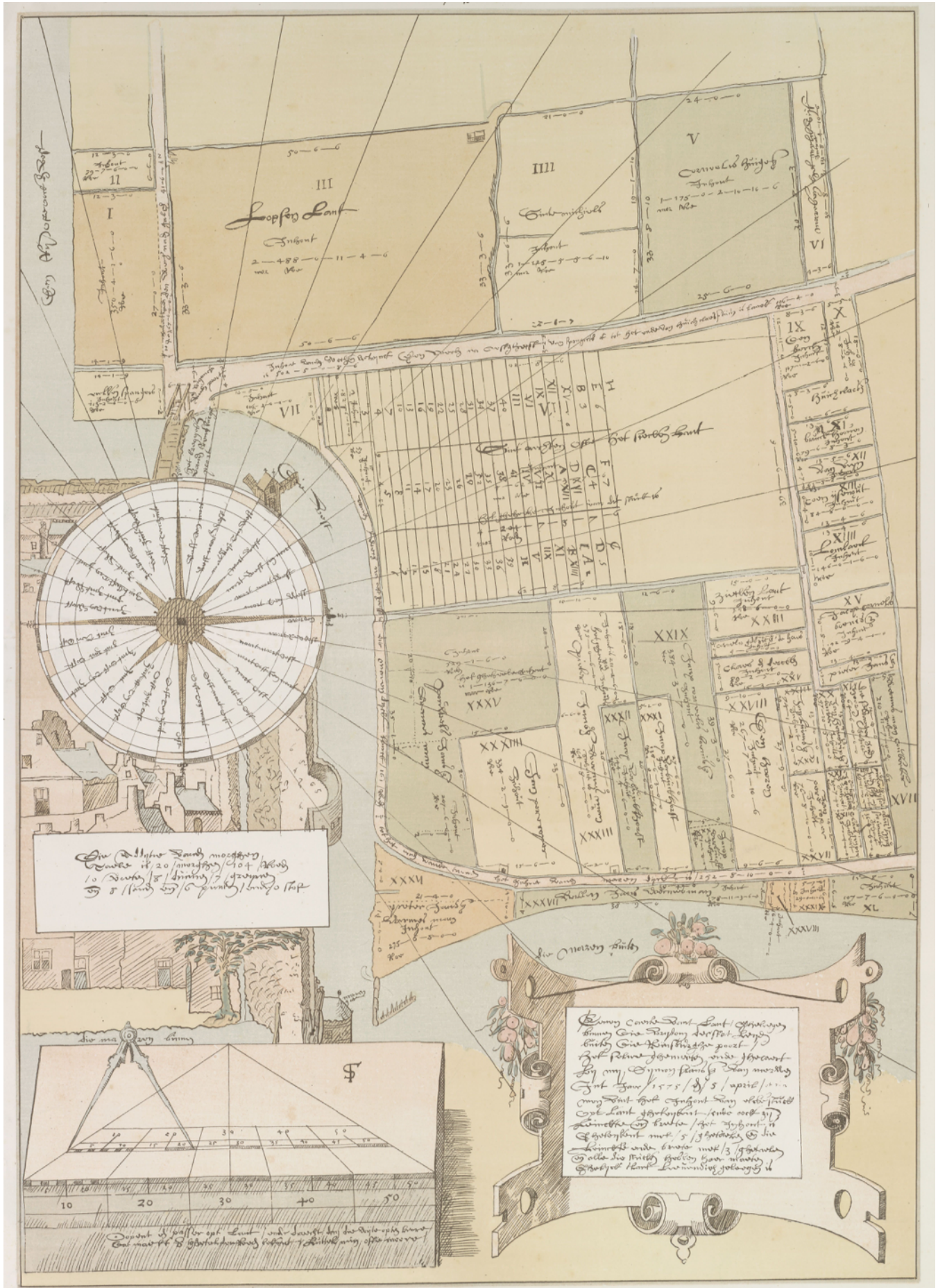

HUIZENONDERZOEK IN DE ARCHIEVEN -LEIDEN

Kaart met huizen en torens aan de noordwest kant van de stad, kopie 1874 naar origineel uit 1575, PV951.2a.

Huizenonderzoek Leiden

Voor huizenonderzoek in Leiden en met name het gebied binnen de singels staan de onderzoeker vele soorten bronnen ter beschikking. De bronnen zijn zeer divers en hebben dan ook een verschillende benadering nodig.

In deze folder wordt per periode uitgelegd welke bronnen gebruikt kunnen worden en welke informatie de bronnen bevatten.

Bedenk wel, dat het om goed huizenonderzoek te kunnen doen van belang is ook de buurhuizen in het onderzoek te betrekken. Huizen kunnen in het verleden wel eens deel hebben uitgemaakt van een groter complex of twee kleinere huizen kunnen op een gegeven moment tot het huidige huis zijn samengevoegd. Daarnaast geven buurhuizen ook houvast bij het onderzoek omdat in veel bronnen buurhuizen specifiek als belending worden genoemd.

Wonen op het Rapenburg, PBK0850.

De voornaamste bronnen op een rij

1929 - HEDEN

Voor de periode 1929-heden is de onderzoeker aangewezen op persoonlijke gegevens of op het Kadaster (zie: www.kadaster.nl). Bezoekadres: George Hintzenweg 77, 3068 AX Rotterdam, tel. 088-1832001.

Bij Erfgoed Leiden en Omstreken (ELO) kan gebruik worden gemaakt van de serie Adresboeken (1892-1970 met hiaten), welke gemicroficheerd zijn. Deze bevatten zowel per straat als op familienaam alle hoofdbewoners van de stad. Dat zijn dus niet noodzakelijkerwijs ook de eigenaren.

Ir. H.A. van Oerle heeft een Concordantie gemaakt tussen verschillende bronnen, zoals de Volkstelling 1581, het Oud Belastingboek 1601 en het Schoorsteengeld 1606. Dit boek is in te zien op de studiezaal.

Voor de **Bouw- en Hinderwetvergunningen** van 1929 tot 1946 is een index op straat met huisnummer aanwezig. Vervolgens kunnen de originele dossiers aangevraagd worden (Stadsarchief na 1929, SA IV).

Bouwtekeningen zijn in het **Tekeningenarchief** op de website te vinden. Voor bouwdoSSIERS na 1946 kunt u contact opnemen met het Stadsbouwhuis.

Tekeningen en bouwdoSSIERS van vóór 1929 zijn verloren gegaan bij de stadhuisbrand van dat jaar.

Stadhuisbrand 1929, PV16950.5.

1860 - 1929

Van de periode 1860-1929 is zeer veel materiaal verloren gegaan bij de Stadhuisbrand van 1929. Met name het Bevolkingsregister heeft veel te lijden gehad: tussen 1880 en 1890 is slechts een klein gedeelte bewaard gebleven. Over de periode 1890-1923 is het Bevolkingsregister wel nagenoeg volledig.

Overdracht van onroerend goed gebeurde ten overstaan van een notaris. Omdat men kon kiezen waar een akte werd ingeschreven, gebeurde dat niet altijd in Leiden. Een index is niet aanwezig, maar men kan wel op naam zoeken via de **repertoria** van de verschillende **notarissen**.

Het **Huisnummerboek** van de gemeente Leiden uit 1871 is een concordans van het oude nummeringsstelsel van wijken en nummers naar de huidige straatnamen en nummers. Let wel op dat enkele straten op een later moment kunnen zijn omgenummerd!

De **Adresboeken** tot 1890 zijn digitaal doorzoekbaar via onze website: zoek op 'adresboek' in '**Collecties-Uw verhalen**'. Na 1890 is alleen per straat of op familienaam op microfiche te zoeken (zie hiervoor).

1811 - 1861

De Registers van Eigendomsovergangen (1812-1861) zijn de belangrijkste registers voor deze periode. Een index op namen van (ver)kopers en straten bevindt zich op de studiezaal. Het betreft een index op alle overgangen van onroerend goed in Leiden, die verleden zijn voor Leidse en niet-Leidse notarissen, met vermelding van namen van de kopers en verkopers, datum, onroerend goed (of goederen) en adres of wijk met nummer (zie het Huisnummerboek), alsmede de naam van de notaris. De originele akte uit het Notarieel Archief kan of op microfiche worden bekeken of worden aangevraagd.

Patentregisters (SA II inv.nrs. 5013-5015, 5017-5024 en SA III 2043- 2088) bevatten per straat de personen die zich hebben laten registreren als beoefenaar van een ambacht. Deze geven een aardig beeld van de beroepsbevolking in een bepaalde buurt. SAIII 2043-2088 is gedigitaliseerd en raadpleegbaar op de website van ELO.

The image shows a historical document with two columns of registers. The left column is titled 'HOOFDELIJK INVUL' and the right column is titled 'LINGREGISTER'. Both columns contain handwritten entries in a structured table format, including names, addresses, and dates. The document is aged and has a yellowish tint.

De **Bevolkingsregisters** en **Volkstellingen** bieden een overzicht van de bewoners, niet van de eigenaren. Indices bevinden zich op de studiezaal, deels ook in de functie 'Collecties—**Personen**' op de website.

De registers van de **Burgerlijke Stand** geven eveneens informatie over personen met betrekking tot geboorten, huwelijken en overlijdens. Veelal wordt het adres vermeld waar de geboorte of het overlijden plaatsvond. Ook deze informatie is doorzoekbaar via 'Personen' op de website, waar eveneens een link '**Naar de gezinsreconstructies**' staat.

Verder zijn de **Adresboeken** uit de periode 1816-1890 digitaal doorzoekbaar via '**Uw verhalen**'.

1642 - 1811

Verreweg de belangrijkste bron voor deze periode vormen de Bonboeken, te beschouwen als voorlopers van het kadaster, omdat ze per bon (wijk) en per pand alle eigendomsovergangen vermelden.

De bonboeken zijn doorzoekbaar naam van de koper of verkoper en op adres via [‘Collecties—Personen’](#). De bonboeken zelf zijn op de website te raadplegen (SAll nrs 6611-6636).

Elke bladzijde vermeldt dus één perceel; splitsingen en verhelingen zijn duidelijk aangegeven. Boven aan de bladzijde staan: de eigenaar in 1642, de straat met extra aanduiding (bijv. ‘noordzijde’) en de wijze waarop men de straat doorliep (bijv. ‘westwaarts gaande’).

In de linkerkolom staat een datum. Dit is de datum waarop iets veranderd is t.a.v. het eigendom van het huis. Het kan zijn dat het is verkocht, maar het is ook mogelijk dat er sprake is van een hypotheek op het huis of het vestigen van een rente. Wat er op die datum gebeurd is, staat in de tweede kolom.

De derde kolom tenslotte vermeldt soms een code, bijvoorbeeld ‘4Z15’. Zo’n code verwijst naar het **Waarboek**, waar de eigenlijke verkoop staat beschreven (4Z15= Rechterlijk Archief, inv.nr. 67, deel ZZZZ, fol. 15) De verervingen werden niet altijd in het bonboek bijgeschreven, vooral indien de boedel onverdeeld bleef. Het komt voor, dat een huis een eeuw lang in de familie is gebleven, waarbij het eigendom in het bonboek niet werd gewijzigd.

De Naakte Sluis, 1788, PV4877.2 (detail).

Nicolaes gracht

Middelste gracht 1642-1811
No. 1 par. 10. 1. 1642-1811

Centen

B
vloere
ay bay dan ruy surijs font-roest

22. 6. 1660
 23. 1. 1660
 22. 8. 1662
 11. 6. 1673
 BB 12. 10. 1655
 23. 2. 1677
 7. 12. 1677
 16. 1. 1679
 27. 7. 1679
 BB 12. 10. 1655
 12. 10. 1655
 29. 1. 1660
 10. 1. 1669
 14. 9. 1669
 20. 11. 1669

Handwritten entries in Dutch, including dates and descriptions of property or transactions along the Nicolaesgracht canal.

Bladzijde uit Bonboek 1642-1811, Zesde register Bon Nicolaasgracht, SAII 6622, folcxviii.

Er zijn diverse manieren om van de bovengenoemde Registers van Eigendomsovergangen (1812-1861) naar het juiste perceel in een bonboek (1642-1811) over te gaan.

De oudste eigenaar in de **Registers van Eigendomsovergangen** terugzoeken in de bonboeken via **'Collecties-Personen'** op de website. Deze zal veelal als laatste eigenaar in het bonboek worden vermeld. Een enkele keer lopen de gegevens binnen de bonboeken door na 1811, wat een extra houvast kan bieden.

Via de **'Stratenindex Bonboeken'** op de studiezaal (of **'Uw verhalen'** onder 'Collecties' op de website of de **kaart op de website**) uitzoeken in welk bon het huis lag en vervolgens in het betreffende bonboek vanaf een vast punt gaan rekenen, bijvoorbeeld vanaf een hoekhuis. Doordat aangegeven is op welke wijze de inschrijving verliep (bijv. 'noordzijde, westwaarts gaande') kan berekend worden om welk huis het zal moeten gaan

Het **Kohier 1814 (Register Brandspuitengeld, SAIII, 98o)** raadplegen (op de website), waarin op wijk- en volgnummer de eigenaar in 1814 gevonden kan worden en vergeleken kan worden met de laatst bekende eigenaar van een aantal panden in het betreffende bonboek.

Het verdient aanbeveling al deze manieren te gebruiken. Let hierbij vooral op de buurhuizen.

De **Waarboeken** (ORA 67) zijn na de bonboeken de belangrijkste bron. In de waarboeken staan de minuten van de koopovereenkomsten. Een koopovereenkomst werd gesloten voor twee schepenen, die het aan de koper te overhandigen charter zegelden, terwijl een minuut werd gemaakt in het waarboek. Een akte bevat veelal de naam of namen van de verkoper(s), de naam of namen van de koper(s), de belendingen (de burenen), eventuele rentes (belangrijk!; zie hieronder), eventuele huurders, eventuele gemeenschappelijke zaken met de burenen (zoals een secreet of toilet, een dakgoot, een zijmuur) en zakelijke rechten, zoals het recht van overpad. Digitaal raadpleegbaar: **ORA, nrs 67A t/m +12A**.

De waarboeken (vanaf 1560 aanwezig) zijn niet strikt chronologisch. De waarboeken bevatten een eigentijdse index (vaak op voornaam!) voorin het betreffende deel. Het is dus wel zaak de namen van koper en verkoper te weten voor het geval het bonboek niet naar het juiste deel en folionummer verwijst.

Naast waarboeken zijn er registers van **willige decreten** en **onwillige decreten**. Willige decreten betreffen verkopen met vrijwaring van zakelijke lasten (oude rentes en dergelijke) en zijn te vinden in het Rechterlijk Archief (RA inv.nrs. 57 en 58 met index). De onwillige decreten betreffen onvrijwillige verkopen. Indien er sprake is van onvrijwillige verkoop, kan er eveneens sprake zijn van een faillissement, zodat gekeken kan worden in de registers van **schuldschatting- en verkopingboeken** (RA inv.nr. 50), die beginnen in 1395. Voor persoonlijke gegevens over bewoners en eigenaren is de onderzoeker aangewezen op de **Doop-, Trouw- en Begraafboeken** (indices op de studiezaal en **'Personen'** op de website) Voor wat betreft bezittingen moet ook het archief van de **Weeskamer** worden geraadpleegd.

1585 - 1642

In de bonboeken bevindt zich rechts bovenaan de bladzijde een verwijzing naar het folionummer van ditzelfde huis in het Oud Belastingboek over de periode 1601-1658.

Ook in dit boek staan de eigenaren en veranderingen van eigenaren vermeld. De laatste hier vermelde eigenaar zal vaak de eerste zijn in het bonboek. Bovenaan de bladzijde van het **Oud Belastingboek** staat een verwijzing naar een nog ouder register: het **Register Vetus** (1585-1601). Hierin is ook vermeld of een pand verhuurd is. De Bonboeken, het Oud Belastingboek en het Register Vetus samen geven de mogelijkheid om gegevens te vinden over een huis over de periode 1585-1811. Het Oud Belastingboek en het Register Vetus zijn raadpleegbaar via de website onder SAll, inv. nrs. [6596](#) t/m 6603 en [6605](#) /tm 6608.

Rond 1590 maakte landmeter Salomon Davidsz van Dulmenhorst van alle huizen binnen de stad een optekening in zijn **Stratenboek** en zijn **Grachtenboek**. Alle straten en grachten zijn ingetekend met de breedte van de gevels (in Rijnlandse roeden, voeten en duimen) én de namen van de toenmalige eigenaren. De tekeningen zijn als foto's en in facsimile (uitgave W. Pleyte) op de studiezaal aanwezig. Met behulp van de maatvoeringen zouden zelfs de huidige perceelgrenzen kunnen worden bekeken om te zien of er veel veranderd is. Zie ook de website : SAll, inv. nrs. [5113](#) en [5153](#).

Twee aardige aanvullende bronnen zijn het **Schoorsteengeld** van 1606 en het **Hoofdgeld** van 1622 (geïndiceerd op de studiezaal aanwezig). Het Schoorsteengeld vermeldt de namen van eigenaren en huurders en het aantal haardsteden (vuurplaatsen). Men betaalde namelijk belasting naar het aantal vuurplaatsen in een huis. Ook het Hoofdgeld van 1622 is een belasting en wel een hoofdelijke belasting. In deze bron worden alle bewoners van een huis vermeld, dus ook kinderen, dienstknechten en dienstmeiden.

1540 - 1585

Vóór 1585 wordt het onderzoek langzamerhand moeilijker.

De **Inbrenghoeken** (op voor-, achter- en straatnamen) met verkopen van onroerend goed zijn geïndiceerd op de studiezaal te vinden en voor de periode 1540-1559 ook via '[Uw verhalen](#)'. Daarnaast zijn er vele **belastingkohieren** uit de 16^e eeuw, die of stuk voor stuk geraadpleegd kunnen worden, of met behulp van een cumulatieve index op de studiezaal.

Twee volkstellingen zijn van belang: die van 1574 en die van 1581. De **Volkstelling van 1574** ([SAI, inv.nr. 24](#) op website te zien) is gedaan ten tijde van het Beleg en bevat de gegevens van de hoofdbewoners met het totaal aantal bewoners per huis (gepubliceerd door Dick de Boer en Rudi van Maanen), terwijl de **Volkstelling van 1581** ([SAII, inv.nr. 1289](#), eveneens op de website) de gehele bevolking betreft (echter alleen ten zuiden van de Rijn bewaard), inclusief kinderen en al dan niet verwante inwoners (index op de studiezaal en op '[Uw verhalen](#)'). Voor een lijst van de inwoners in 1581 ten noorden van de Rijn, zie de facsimile-uitgave van het Straten- en Grachtenboek.

De **Waarboeken** (zie eerder) zijn aanwezig vanaf 1560. Over de periode 1560-1579 is een naamindex op de studiezaal aanwezig, die ook op onze website te vinden is onder '[Uw verhalen](#)'.

Ir. H.A. van Oerle heeft een **Concordantie** gemaakt tussen verschillende bronnen, zoals de Volkstelling 1581, het Oud Belastingboek 1601 en het Schoorsteengeld 1606. Dit boek is in te zien op de studiezaal.

ENIGE GESELECTEERDE LITERATUUR

- J. Dröge (red.). *Architectuur- & Monumentengids*. Leiden 1996 (Nw. Bibl. G1C5)
- I. Leermakers, F.I. Welling. *Door gangen en poorten naar de Leidse hofjes*. Leiden 1997 (Nw. Bibl. G1D27). Over alle 35 Leidse hofjes.
- I. Leermakers, W. Donkersloot. *Wonen om Gods wille in Leidse hofjes*. Leiden 2007 (Nw. Bibl. G7C35). Over 7 hofjes en 1 gasthuis uit de tijd vóór de Reformatie.
- C. Smit. *Strijd om kwaliteit. De geschiedenis van de volkshuisvesting in de regio Leiden*. Leiden 2006 (Nw. Bibl. G9B3)
- K. van der Wiel. *Leidse wevershuisjes. Het wisselende lot van de 17^e eeuwse Leidse arbeiderswoningen*. Leiden 2001 (Nw. Bibl. G3D24)
- [C. de Graaf, A. Netiv], [M. Schultz van Haegen, J. Castelein (eindred.)]. *De heerlijkheid van Vliet*. Leiden 1999 (Nw. Bibl. G2A53)
- C. de Graaf, A. Netiv. *Bewoningsgeschiedenis Vliet 14 Leiden 1557-1929*. Leiden 2000 (Nw. Bibl. G3B2)
- F. Daelemans. *Leiden 1581. Een socio-demografisch onderzoek* in AAG-Bijdragen 19, pp. 137-215. Wageningen 1975 (Leidse Bibl. 245d)
- K. van der Wiel. *Op zoek naar huis, straat of buurt, Handleiding voor historisch huizenonderzoek*. Hilversum 2000 (Nw. Bibl. G4B26)
- M.A.W. Gerding. *Dorpsgeschiedenis: Bewoning en bewoners*. Zutphen 1992. Cahiers voor Lokale en Regionale geschiedenis 9 (Alg. Bibl. 9740)
- K. Walle. *Buurthouden. De geschiedenis van burengebruiken en buurtorganisaties in Leiden (14^e – 19^e eeuw)*. Leiden 2005. Nw. Bibl. G8E5) Doorzoekbaar via www.janvanhout.nl (zie Publicaties).

ERFGOED LEIDEN EN OMSTREKEN

BEZOEKINFORMATIE

Erfgoed Leiden en Omstreken

Boisotkade 2A

2311 PZ Leiden

071 516 53 55

www.erfgoedleiden.nl

info@erfgoedleiden.nl

Openingstijden studiezaal

maandag

13.00 - 17.00 uur

dinsdag, donderdag en vrijdag

9.30 - 17.00 uur

COLOFON

© 2016 Gemeente Leiden
Erfgoed Leiden en Omstreken

Postbus 16113

2301 GC Leiden

info@erfgoedleiden.nl

www.erfgoedleiden.nl

Redactie: Erfgoed Leiden en Omstreken

Druk: Grafisch Productie Centrum, Gemeente Leiden

Erfgoed Leiden en Omstreken brengt kennis van het verleden bij elkaar en maakt deze bruikbaar voor iedereen vanuit de overtuiging dat erfgoed bijdraagt aan de kwaliteit en identiteit van de moderne leefomgeving